

АЛЕКСИЈЕ ГРГУР

ТРИ ПРИЧЕ СА СПОЉНОГ ЗИДА СЈЕЋАЊА

ПОМОГЛО НИЈЕ

Ја, на овом споменику уписани Видак, служио сам Цара Фрања дванаес и по година. Из родног села, на граници с Црном Гором, отишо девет стотина друге. Преко Мостара, Граца и Марибора до чина каплара стиго. И није ми лоше било, слободне дане проводио по кафанама и борделима што иг је Царевина за нас војнике подизала. Форинте зарађене под опасачем расипо на жене, вино и коцку. И тако откако знам.

Онда она ћеца убише принца у Сарајеву, ја лично био би спреман да и подавим, какво суђење, какви закони... На Државу ми ударили, на љеб што га једем. Смрт се некаква увукла свуда око мене. Ћесар објави рат Србији, а Црна Гора њему. Службом сам дошо у Бања Луку, фронта ја лично видио нијесам, али сам слушао приче о том од оних што су били... А моја јединица ватала је оне што се у Цареву војску нису шћели одазвати, па и слала на Дрину, у погибију... Тиг ми је ноћи требало повише ракије, некад и бурмута – али сам чин још један добио.

У децембру четрнаесте на одсуство дошо. У родно село стиго – ни села, ни куће, ни фамилије. Нико претеко није. Некаква казнена експедиција – наша, Царева војска и муслиманска милиција, шуцкори... Питам у команди мјеста што се то десило – рече ми мајор, по говору би реко Рват, ко моји у дослуху с Црном Гором били, ковали завјере против Царевине што је мене дванаес и по година љебом ранила. И ту сам ноћ потезо ракије и бурмута, више но икад, чини ми се.

Помогло није.

Ујутро сам убио мајора, и два поднаредника. Онда су војници убили мене.

На великој капији касарне у Требињу.

Војна пошта сто кроз пет.

САН

Ноћ уочи финала турнира на Олимпијским играма у Лондону, 1908. године, најбољи мачевалац Аустроугарске Царевине Бела Зулавски – сањао је као на јави. Брдо, готово засјечено сабљом, и на њему камена тврђава, а испод широко поље, окупано у црвену боју и пресјечено златним сноповима сунца.

У пољу он, у свечаној униформи, и један дјечак, није могао имати више од дванаест година.

– Гдје смо ми? И шта је ово?

– Ово је Косово поље, а ми смо у твом сну – одговори му дјечак. Изговорио је то мирно и без секунде премишљања, као да стоји ту већ вијековима. А није могао имати више од дванаест година.

Овакав сан га је омео, довољно да у финалном мечу буде нешто спорији. Пораз је прихватио достојанствено. А и ово је огроман успјех. Дочекаће га у Пешти као јунака. Док је трајала церемонија додјеле одличја, предсједнику Међународног олимпијског комитета барону Пјеру де Кубертену се само на тренутак учинило да је на лицу Беле Зулавског видио сјенку стрепње. Није могао знати чији је одраз мачевалац видио у сребру своје олимпијске медаље.

У Пешти га и јесу дочекали као јунака. Јунак је био и кад су га као мајора Царске војске, у јулу 1914. испраћали у Босну и Херцеговину. Тог дана није осјетио страх. Неки немир јесте, али не дјељу дана раније. Оног јутра кад је читајући новине видио слику престолонаследниковог убице. Ништа одређено, само осјећај као да је већ негдје срео тај поглед који га је стријељао са прве странице најтиражнијих новина у Царевини. Мјесец дана касније, преко Сарајева и Мостара, напoкон је стигао до велике фортификације на брду, надoмак границе са Црном Гором. Тада је препознао и тврђаву, и брдо и очи атентатора.

Једино поље није било онакво као у сну. То га је охрабривало наредних дана и мјесеци, током жестоких окршаја са црногорском војском.

Све је имало неки свој ритам. Неколико дана борбе, па онда затишје. И тако у круг. На масакре локалног српског становништва гледао је незаинтересовано.

А онда је дошао двадестет шести октобар. Предвечерје необично лијепо за то доба године. И донио је одлуку. Дobar тренутак за

извиђање. Још бољи за постављање засједе. Први пуцањ чуо је тек кад му је метак пробио грудни кош. Прије него што је изгубио свијест, видео је како пада један од његових војника и како остали трче натраг – ка брду, готово засјеченом сабљом. Чуо је само кораке који му се приближавају. И потонуо у мрак.

Није стигао да види непријатељског официра који је стајао изнад њега. Није могао да му види руке у којима држи своју капу са црним ободом. И тјеменом по коме је било разливено оно давно црвено поље, пресјечено златним везом сунца.

Р. С. Ништа од овога, ни олимпијска одличја, ни необични снови Беле Зулавског, није уписано на његовој спомен-плочи у подножју брда Гат, у околини Гацка, надомак границе са Црном Гором.

СРЕЋАН САМ ШТО МЕ НЕМА У ФИЛМУ

Ако ме питаш – срећан сам што ме нема у филму. И што су моје заслуге приписане другима. Некаквој војсци робова, убогих и одвојених од јавља.

„Је ли ти криво на то?“ – понекад ме упита један што са мном обитава у легенди, а славу и рујно вино дијели са својим господарем.

„Није, нити је икад било“ – одговарам ја. Од историчара бјежим, од људи се кријем. Једино нисам побјегао оном старцу који ме је у пјесму ставио. И оном хромом језикословцу – што је код њега долазио да тражи коње и јунаке, а пронашао је мене. И још неке са мном.

И на онај пут који ће ме учинити бесмртним, кренуо сам зато јер сам вјеровао да опет у лов идемо.

А ко је уопште знао за мене, да сам постојао и са господарем својим на пут кренуо, све до онога часа кад је овом народу моје присуство неопходно било? Уосталом, зар није много и оних што су казали да није постојао ни мој господар? А ја на позорницу историје ускачем искључиво на његов позив.

И само његову ријеч слушах. Мада се једном јесмо препорјекли. Господар мој био је човјек добар. Спреман да опрости. А то је велико. Једном ми је један јуродиви инок о том говорио, да у грчком језику та ријеч опрости и није ништа друго до пронаћи мјеста у свом срцу за мене (глагол је наводно συγχώρῳ). А у срцу мога господара мјеста је било за сваког. Осим за оног Турчина. А одакле и да буде. Ту је судио по моме. Они што су се са мном око кошчине гложили, пребацивали су ми да на њега личим.

И нека. Волим. А читав сам живот снијевао да и он, бар једном, на мене заличи.

Па се тако и деси.

Било је то онда кад, својом крвљу заливен, није тражио оружја да душмана убије. Знао је како ће. А знао сам и ја – јер сам тог часа, издалека и својом борбом обузет, у његовом оку видио своје око.

Није се чудити што ме некаква радост обузела.

Године сам и године у лову провео. На двору много јачих и виших од мене. Рођен жут, што је, признаћеш, боја која јунаштва и не обећава. На мени нигдје биљега. А господар ме на мах препозна. Име ми другачије дао.

Многе је од нас са собом у лов водио. А само мени вучијег меса дао да кушам.

Научио ме вјерности. Да будан чекам свој час. И богме сам га и дочекао. Зато ме и не памте по лавезу, него по оном што направих.

Само ме праштању није успио да научи.

Одан му за живота. И вјеран у смрти, у косовској равници.

Неки су после рекли: „У дугим вековима ропства, народ није заборавио Страхинино чојство.”

Није ни моје јунаштво.

Јер је на Косову пољу поезија потиснула историју. И јер је поезија запамтила Хрта Карамана.

Добра слугу добра господара.

И јер је било како ти рекох.